

Publikacja dwutomowa

pod redakcją
Antoniego Barciaka
Ewy Chojeckiej
Sylwestra Fertacza

Jest to pierwsza interdyscyplinarna monografia Katowic. Nie tylko przybliży dzieje miasta, ale ukazuje również uwarunkowania geograficzne i przyrodnicze, dzieje katowickiej sztuki, zagadnienia etnograficzne, socjologiczne oraz szeroko rozumianej kultury. Różni się od innych monografii miast, które ograniczają się zazwyczaj tylko do przedstawiania przeszłości. Oparta na obszernej bazie źródłowej zawiera nową interpretację dziejów Katowic jako miasta, zmieniającego swoje oblicze w wyniku przemian politycznych. Obszerne kalendarium, aneksy, bibliografie i indeks ułatwią korzystanie z tego dzieła.

Jest to dzieło wielu specjalistów praktycznie z całej niemal Polski. Pomyślane jako kompendium wiedzy, służyć powinno mieszkańcom, a dla młodzieży stać się skarbnicą wiedzy o mieście, w którym żyją.

prof. dr hab. Antoni Barciak

TOM 1

List Prezydenta Miasta Katowic • 11

Wprowadzenie – Antoni Barciak, Sylwester Fertacz • 13; Einführung • 20

Katowice w niewoli stereotypów dawnych i współczesnych: historiograficzne mity i nieporozumienia – Marek Cetwiński • 25; Bibliografia • 36 Zusammenfassung • 38

Część pierwsza

Środowisko geograficzno-przyrodnicze

Środowisko geograficzne – Damian Absalon, Stanisław Czaja, Andrzej T. Jankowski • 43 Dziedzictwo przyrodnicze – przyroda ożywiona – Adam Rostański, Waldemar Szendera • 79 Bibliografia • 99 Zusammenfassung • 103

Część druga

Osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne na terenie dzisiejszych Katowic

– Jacek Pierzak • 107; Bibliografia • 127 Zusammenfassung • 129

Część trzecia

Dzieje od początków osadnictwa średniowiecznego do współczesności

Przynależność polityczna, kościelna i administracyjna

Zmiany przynależności państwowo-politycznej, administracyjnej i kościelnej – Zdzisław Jedynak, Przemysław Nadolski • 133 Właściciele terenów współczesnych Katowic od XIII do XVIII wieku – Joanna Tofilska • 146 Właściciele terenów współczesnych Katowic od XIX wieku do 1939 roku – Arkadiusz Kuzio-Podrucki • 154

Przed powstaniem miasta (do 1865 roku)

Osadnictwo średniowieczne i nowożytne (do końca XVIII wieku) – Antoni Barciak, Zdzisław Jedynak • 171 Struktura społeczno-zawodowa i narodowościowa – Jacek Siebel • 190 Kuźnice żelaza w wiekach XIV– XVIII – Joanna Tofilska • 208 Fenomen Walentego Roździeńskiego – Dariusz Rott • 220 Początki uprzemysłowienia od końca XVIII wieku do 1865 roku na tle rozwoju gospodarczego Śląska – Zdzisław Jedynak • 224 Uwłaszczenie chłopów – Janusz Gołaszewski • 250

Miasto w dobie pruskiej (1865–1922)

Katowice miastem – Zdzisław Jedynak • 264 Czas powstań i plebiscytu – Edward Długajczyk • 277

W II Rzeczypospolitej (1922–1939)

Miasto jako stolica autonomicznego województwa śląskiego – Sylwester Fertacz • 289 Władze miejskie i ich organizacja – Zbigniew Hojka • 297 Przemysł i rzemiosło – Sylwester Fertacz • 307 Gospodarka komunalna – Barbara Kalinowska-Wójcik • 317 Struktura społeczna, zawodowa i narodowościowa mieszkańców – Elżbieta Kościk • 328 Życie polityczne – Barbara Kalinowska-Wójcik • 337

Lata wojny (1939–1945)

Miasto we wrześniu 1939 roku – Grzegorz Bębik • 354 W granicach III Rzeszy – Ryszard

Kaczmarek • 360 W niemieckiej gospodarce wojennej – Mirosław Sikora • 393 Katowiczanie na frontach II wojny światowej – Zbigniew Kapała • 409

Po II wojnie światowej (1945–1956)

W nowych realiach politycznych (do 1947 roku) – Adam Dziuba • 421 Problemy narodowościowe i migracyjne – Adam Dziurok • 433 Społeczeństwo – Maciej Fic • 443 Życie polityczne w czasach stalinowskich (1948–1956) – Zygmunt Woźniczka • 452 Przemysłowe centrum Śląska i kraju – Monika Bortlik-Dźwierzynska • 464 Opór społeczny, podziemie i represje – Dariusz Węgrzyn • 474

Od przełomu październikowego do upadku PRL (1956–1989)

Wydarzenia lat 1956, 1968, 1970, 1976 i 1980 – Jarosław Neja • 482 Życie polityczne – Maciej Fic • 493 Społeczeństwo (1956–1980) – Maciej Fic • 498 Życie gospodarcze – Lech Szaraniec • 506 Przełom solidarnościowy i stan wojenny – Tomasz Kurpierz • 513 Obumieranie systemu – Adam Dziuba • 519

W III Rzeczypospolitej (po 1989 roku) – Sylwester Fertacz • 525

Dzieje szkolnictwa

Szkolnictwo do 1945 roku – Joanna Lusek • 543 Szkolnictwo po II wojnie światowej – Zygmunt Woźniczka • 580

Kościoły i związki wyznaniowe

Parafie Kościoła rzymskokatolickiego – ks. Henryk Olszar • 588 Katolickie klasztory i domy zakonne – Przemysław Nadolski • 614 Dzieje parafii ewangelickiej – Jadwiga Lipońska-Sajdak • 629 Mniejszości wyznaniowe – Jerzy Myszor • 640 Żydzi w dziejach miasta: Gmina wyznaniowa żydowska (1866–1922) – Halina Dudała • 645 Żydzi 1922–1939 – Aleksandra Namysło • 648 Żydzi 1939–1945 – Ryszard Kaczmarek • 656 Żydzi po 1945 roku – Przemysław Nadolski • 657 Masoneria – Jerzy Myszor • 661

Służba zdrowia i opieka społeczna

Tworzenie i struktura opieki medycznej do 1922 roku – Joanna Lusek • 666 Ochrona zdrowia i opieka społeczna w okresie międzywojennym – Krzysztof Brożek • 680 Ochrona zdrowia po 1945 roku – Sandra Pukocz • 693

Infrastruktura

Transport – Przemysław Nadolski • 703 Wodociągi, energetyka, gazownictwo – Przemysław Nadolski • 717 Karczmy, hotele, restauracje, kawiarnie – Jadwiga Lipońska-Sajdak • 727

Kultura fizyczna i sport – Antoni Steuer • 734

Bibliografia (wybór) • 776 Zusammenfassung • 797

TOM 2

Część czwarta

Urbanistyka, architektura, sztuka i nurty życia artystycznego

Urbanistyka i architektura (1855–1921) – Irma Kozina • 13; Sztuka, architektura i kultura artystyczna (1922–1939) – Ewa Chojecka • 40; Czas II wojny światowej. Architektura i sztuka po 1945 roku – Barbara Szczyпка-Gwiazda • 62 Bibliografia • 95 Zusammenfassung • 100

Część piąta

Życie naukowe i kulturalne

Towarzystwa naukowe, instytucje naukowo-badawcze, szkoły wyższe – Stefan Gajda • 109

Kultura literacka

Literatura niemiecka – Grażyna Barbara Szewczyk • 138 Życie literackie w dwudziestoleciu międzywojennym – Krystyna Heska-Kwaśniewicz • 144 Literacki Śląsk 2. połowy XX wieku – Józef Górdziałek • 152 Biblioteki publiczne – Jadwiga Lipońska-Sajdak • 158

Życie muzyczne

Życie muzyczne niemieckiego mieszczaństwa – Jadwiga Lipońska-Sajdak • 162 Muzyka klasyczna polska – Jolanta Szulakowska-Kulawik • 165 Nie tylko z jazzem przez lata... – Henryk Cierpiot • 174 Chóry i orkiestry – Sylwester Fertacz • 186

Teatr

Deutschem Wort – Deutscher Art. Teatr Miejski w Katowicach (1907–1922) – Grażyna Barbara Szewczyk • 191 Teatry Katowic (1922–2008) – Andrzej Linert • 196 Amatorski ruch teatralny – Dorota Fox • 203

Film

Kina i kultura filmowa – Jan F. Lewandowski • 212 Instytucje kinematograficzne i profesjonalna twórczość filmowa – Tadeusz Miczka • 217

Prasa, radio i telewizja

Prasa niemiecka – Izabela Pischka • 227 Prasa polska – Anna Mielczarek • 236 Niezależny ruch wydawniczy (1976–1990) – Katarzyna Tałuc • 251 Radio Katowice – historia i współczesność – Marian Gierula • 260 Telewizja Katowice – zarys historyczny – Marian Gierula • 272

Muzea, domy kultury i instytucje kulturalne – Jadwiga Lipońska-Sajdak • 280

Bibliografia • 287 Zusammenfassung • 297

Część szósta

Język mieszkańców Katowic – zróżnicowanie i funkcjonowanie dawniej i dziś

Problematyka i zakres badań – Urszula Burzywoda, Bożena Cząstka-Szymon, Daniela Dylus, Helena Synowiec • 309

Uwagi o stanie badań nad językiem na Śląsku – Bożena Cząstka-Szymon • 312

Język dawnych Katowic – Urszula Burzywoda, Daniela Dylus • 317

Język współczesnych mieszkańców Katowic – Bożena Cząstka-Szymon, Helena Synowiec • 357

Popularyzowanie śląskiej odmiany dialektalnej przez szkołę i środki społecznej komunikacji – Bożena Cząstka-Szymon, Helena Synowiec • 373

Próba syntetycznego ujęcia analiz – Urszula Burzywoda, Bożena Cząstka-Szymon, Daniela Dylus, Helena Synowiec • 379

Bibliografia • 381 Zusammenfassung • 389

Część siódma

Tradycje kulturowe. Miasto w perspektywie etnologicznej

Źródła zróżnicowania tradycji kulturowych – Maria Lipok-Bierwiazzonek • 395

Kultura typu ludowego i jej przeobrażenia. Od tradycyjnej kultury chłopskiej XIX wieku do współczesności – Marian Grzegorz Gerlich • 405

Życie codzienne – Maria Lipok-Bierwiazzonek • 416

Świętowanie – wzory świętowania w rodzinie i w społeczności lokalnej – Halina Gerlich • 425

Kultura zawodowa i obyczajowość środowisk robotniczych – Halina Gerlich, Marian Grzegorz Gerlich • 432

Folklor muzyczny. Katowickie pieśni ludowe – Krystyna Turek • 439

Folklor słowny w zapisach i systematykach badaczy Górnego Śląska – Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska • 447

Plastycy nieprofesjonalni – Maria Fiderkiewicz • 455

Bibliografia • 465 Zusammenfassung • 470

Część ósma

Współczesny obraz miasta i jego mieszkańców

Wprowadzenie – Wojciech Świątkiewicz • 477

Społeczno-demograficzny obraz mieszkańców miasta i jego przemiany – Zbigniew Zagała • 479

Miasto w świadomości jego mieszkańców

Portret mieszkańców miasta – Wojciech Świątkiewicz • 487 Miasto w oczach mieszkańców – Andrzej Górny • 494

Orientacje na wartości – między „sacrum” a „profanum”

Praca i wzory konsumpcji – Andrzej Kasperek • 501 Czas wolny – Andrzej Górny • 506 „Sacrum” i jego światy – Wojciech Świątkiewicz • 510

Lokalne społeczeństwo obywatelskie

Zorganizowanie społeczne – Zbigniew Zagała • 519 Postawy polityczne – Weronika Ślęzak-Tazbir • 527

W poszukiwaniu zadomowienia

Wymiary identyfikacji społecznych – Wojciech Świątkiewicz • 530 Stygmaty marginalizacji i wykluczenia w środowisku wielkiego miasta – Maria Świątkiewicz-Mośny • 538

Tożsamość miasta i jego mieszkańców wobec wyzwań przyszłości

Miasto w planach życiowych i zamierzeniach mieszkańców – Tomasz Burzyński • 542 Nowoczesny katowiczanie – Jan Burzyński • 547

Bibliografia • 555 Zusammenfassung • 558

Część dziewiąta

Katowice w programach politycznych władz – Jerzy Gorzelik • 563

Bibliografia • 577 Zusammenfassung • 578

Część dziesiąta

Wizje i plany rozwoju miasta – Katarzyna Staś, Sylwia Pawlikowska-Musiewicz • 581

Bibliografia • 611 Zusammenfassung • 612

Aneksy

Pieczenie i godła gminne dzisiejszych Katowic – Małgorzata Kaganiec • 617 Katowice na dawnych mapach i planach z wieków XVI–XX – Piotr Greiner • 634 Osady i osiedla – Joanna Tofińska, Antoni Steuer • 662 Ulice. Nazewnictwo w przekroju historycznym – Przemysław Nadolski • 683 Kopalnie węgla kamiennego i huty – Zdzisław Jedynak, Przemysław Nadolski • 734 Sołtysi, wójtowie, burmistrzowie, przewodniczący rad, prezydenci – Przemysław Nadolski, Jacek Siebel, Joanna Tofińska • 743 Kalendarium • 754 Indeks nazwisk (oprac. Aleksandra Gaździcka, Barbara Jagoda) • 790 Indeks nazw geograficznych (oprac. Aleksandra Gaździcka, Barbara Jagoda) • 824